

BIOLOGIN VID ÅBO AKADEMI

Biologiska institutet vid Åbo Akademi är ett nytt institut för forskning och undervisning i biologiska ämnen. Redan tidigare fanns vid Akademien ett biologiskt museum och ett biologiskt laboratorium. Benämningen institut antyder att dessa två avdelningar nu har sammanslagits och nyordnats.

Tanken att vid Akademien inrätta lärostolar i biologiska ämnen är lika gammal som Akademien. Den 15 sept. 1923 nämnde dåvarande rektor, professor Severin Johansson följande:

"Naturligtvis vore lärostolar i botanik och zoologi ägnade att skänka fakulteten en alldeles annan betydelse än hittills, men de få väl än så länge inordnas bland de mera fromma önskningarna." "Självfallet hägrar det biologiska forskningsinstitutet såsom en överbyggnad över den bas, som botaniken och zoologien skulle angiva."

Må det genast sägas att dessa förhoppningar tyvärr blott till en ringa del har kunnat förverkligas. Den avsats, på vilken biologin vid Akademien nu står, är smal, och det mesta är ännu i ett förberedande stadium. Trots allt finns här dock en god början till ett verksamhetsdugligt biologiskt institut; enbart detta är, måhända, en positiv överraskning. Några uppgifter om biologins utveckling inom Akademien kan kanske ge en bakgrund för förståelsen av den nuvarande situationen.

Akademien fick redan under sina första verksamhetsår som donationer motta flere botaniska och zoologiska samlingar. De botaniska samlingarna grundades år 1921, då Carl-Gustaf Björkheimska herbarium överlämnades. Bland andra tidiga donationer märks C.A. Knabes och Hjalmar Hjelts herbarier. De första zoologiska bidragen bestod av Alfred Poppus' och Thomas Clayhills' fjärilsamlingar, Björn Wasastjernas och Heimbürgers insektsamlingar och Heikels fågel-samling.

Under årens lopp har samlingen fått mottaga gåvor av 110 personer; jag hoppas senare få tillfälle att publicera en förteckning över donatorerna.

De sålunda tillblivna samlingarna fordrade sakkunnig vård och den 1 juli 1930 besattes den nyinrättade intendenttjänsten vid de biologiska samlingarna. Härmed var biologin företrädd vid Akademien. Till intendent hade Akademien lyckan att erhålla en person, förstmästaren, fil. dr h. c. Justus Montell, som säkerligen bättre än de flesta lämpade sig som intendent för sådana hopbragta samlingar, som det var fråga om. Dr Montell var en lidelsefull samlare och systematiker och dessutom var han väl örtrogen med både växter och djur. Under sina många år

som forstmästare i Lappland hade han upprättat synnerligen värdefulla samlingar, av vilka han genast vid sitt tillträde donerade en stor del åt Akademien. Under de följande åren donerade han största delen av sina övriga samlingar. Efter hans död år 1954 erhöll Akademien hans mycket värdefulla palearktiska fjärilsamling som gåva av sterbhuset och dessutom inköptes Montells fågel- och äggsamlingar. Under sin verksamhetstid ordnade och uppställde dr Montell de omfattande växtsamlingar, som vi nu har, och han fann även tid att ordna en stor del av de övriga samlingarna.

Donationer ligger till grund för de biologiska samlingarna. Endast tvenne större samlingar har inköpts, näml. dr R. Forsius värdefulla stekelsamling, övriga insektsamlingar och bibliotek samt dr J. Montells efterlämnade samlingar. Det är självklart att ett biologiskt museum av "donationstyp" icke kan göra anspråk på fullständighet. Samlingarnas kanske största brist är avsaknaden av ett tillräckligt material av ryggradslösa djur utom insekter och av däggdjur. Särskilt de entomologiska samlingarna och äggsamlingarna uppvisar tyvärr en viss heterogenitet emedan de enskilda samlingarna icke har kunnat sammanföras. Mångfalden skåp av olika format och konstruktion ger måhända åt besökaren en mindre gynnsam uppfattning. För samlingarnas utnyttjande för vetenskaplig forskning och för undervisning är detta dock av underordnad betydelse. En möjligast kortfattad översikt av samlingarna ter sig så:

De botaniska samlingarna består av två avdelningar. Herbarium generale omfattar ca. 40 000 exemplar fördelade på ca. 27 000 arter. Herbarium fennoscandiae innehåller ca 60 000 exemplar av ca. 6 000 arter.

De entomologiska samlingarna omfattar ca. 80 000 exemplar fördelade på många enskilda samlingar. En del av materialet är oordnat.

Fågelsamlingen är icke särskilt stor, ca. 800 monterade och 330 skinnlagda fåglar. Samlingen är fullt tillräcklig för undervisningen.

Äggsamlingen är rätt betydande, den omfattar ca. 2 500 prov. De flesta proven består av fullständiga kullar.

Härtill kommer en mängd strömmaterial, som jag inte nu kan redovisa för.

Utän att önska överskatta värdet av Akademiens biologiska samlingar kan dock med fog fastslås att delar av dem är ytterst värdefulla och att de utgör en god grund för forskning och undervisning.

Den 26 april 1948 erhöles en betydande donation av icke namngiven donator för upprättandet av ett laboratorium. Avsikten var ursprungligen, att apparaturen vid det laboratorium skulle användas dels för kliniska undersökningar och dels

för undervisning och forskning. Laboratoriet kallades först Biokemiska laboratoriet, men benämningen ändrades senare till Biologiska laboratoriet. Den drivande kraften bakom detta projekt var med. lic. Inga Schröder, som även under många år var laboratoriets föreståndare. Det är enbart hennes förtjänst att laboratoriet överhuvudtaget kom till och att det raskt utvidgades till en institution av kvalitativt sett icke föraktliga mått. Belysande är att laboratoriet tidigare var inhytt i två rum, som hörde till dr Schröders privata bostad.

Den första kursen i ett biologiskt ämne, dvs. i bakteriologi, hölls den 7 - 17 12. 1949 under ledning av dr Inga Schröder. Deltagarantalet var 8. Under åren 1950-53 hölls 7 liknande kurser med sammanlagt 44 deltagare. Undervisning i ämnet Allmän biologi begynte under höstterminen 1953. Undervisning gavs endast för betyget approbatur. Professor Pontus Palmgren var examinator och föreläsningar och kurser hölls av dr I. Schröder, doc. Lars von Haartman, dr Bo-Jungar Wikgren och stud. Nils Fritzén. Det hela hade en provisorisk karaktär och kunde självfallet inte resultera i en fullödig och på en fast grund baserad undervisning. Under ledning av dess dåvarande dekanus, professor Per Ekwall, lyckades Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten utverka tillstånd att lediganslå en adjunktur i Allmän biologi. Betecknande för de ekonomiska svårigheterna är att Akademiens Stiftelse icke kunde garantera det ekonomiska underlaget för denna tjänst för längre tid än 5 år. Den 1 april 1957 utnämndes undertecknad till biträdande professor i Allmän biologi.

Ordinarie undervisning för alla betyg i allmän biologi vidtog under höstterminen 1957. Den första årskullen bestod av 3 elever - ett lämpligt antal med tanke på de då tillbudsstående resurserna. En betydande utökning av undervisningen har skett från början av höstterminen 1958, då det blev möjligt att meddela undervisning för alla betyg i zoologi. Tillströmningen av elever under senaste termin var långt större än väntat och endast en del av dem kunde beredas plats. Årets kull består av 8 elever.

Vid institutet meddelas dessutom i begränsad utsträckning undervisning i botanik. Denna undervisning består av en föreläsningsserie, som främst åhöres av farmacie-studerande, samt i anslutning härtill en grundkurs i botanik. Lärare i botanik är dr Henrik Skult. Professor Runar Collander är examinator.

Undervisningen i biologiska ämnen har således i snabb takt utvidgats. Då denna undervisning planerades ansågs som en förutsättning för dess lyckade genomförande att elevantalet skulle förbli litet, endast några få studenter per år. Den ökade tillströmningen av elever har ställt institutet inför ett svårt prov. Be-

hovet av en undervisningsassistent och av undervisningsmaterial, mikroskop etc. är trängande.

Forskningsverksamheten är den del av institutets program, åt vilken jag skulle önska ge den ojämförligt största betydelsen. Tyvärr är det ju så, att vi i Finland överhuvudtaget har små möjligheter att bedriva forskning. Utan överdrift kan sägas att situationen just nu är katastrofal. Det är nödvändigt att hoppas att alla de medel, som står till buds för finlandssvensk biologisk forskning, snabbt uppbådas för att stimulera forskningsverksamheten. Biologiska institutets forskning består för närvarande främst av undersökningar över permeabilitet och saltbalans. Verksamheten utvidgas omedelbart då nya projekt kan finansieras.

I hurudana lokaliteter verkar Biologiska institutet? Först kan nämnas att institutet finns i nedre våningen av Akademiens huvudbyggnad; i ett hus som byggdes år 1833! Institutets 13 rum har nyligen renoverats och delvis specialinretts. Den sammanlagda ytan är ca. 360 m². Vi har 2 kursrum, 3 laboratorierum, ett biblioteksrum och två arbetsrum. De övriga utrymmena upptas av samlingarna.

• Presentationen bör ännu kompletteras med en förteckning över institutets personal. Denna förteckning blir sannerligen inte lång.

Bitr. professor i Allmän biologi, examinator i zoologi och institutets förordnande: dr Bo-J. Wikgren.

Biträdande intendent för samlingarna: t.f. lektor Nils Fritzén.

Institutets assistent: stud. Inge Serenius.

Till saken hör att såväl biträdande intendenten som assistenten har en mycket blygsam lön och att dessa tjänster endast är bitjänster.

Förordnade att hålla vissa föreläsningar och kurser är dessutom dr Inga Schröder och dr Henrik Skult. Professor Runar Collander är examinator i botanik.

Det att institutet nu kan invigas betyder inte att vi kan slå oss till ro. Biologin har nu fått det fotfäste, som är nödvändigt för att verksamheten överhuvudtaget skall kunna påbörjas. Allt är ännu snävt tilltaget och mångt och mycket är provisoriskt. Eftersom utgifterna för biologin till övervägande del bestrids med särskilda medel, och emedan dessa icke är tillräckliga ens för bestridandet av verksamheten i dess nuvarande, blygsamma utsträckning, vore nya donationer till förmån för biologin vid Åbo Akademi synnerligen önskvärda. Av speciella

önskemål må nämnas 1) utökning av personalen (undervisningsassistent, fast anställd lärare i botanik, intendent för samlingarna), 2) nytt undervisningsmaterial och ökad laboratorieutrustning, och 3) möjlighet, t. ex. i form av stipendier, att vid institutet knyta en eller flere forskare.

Till sist vill jag ännu nämna, att Akademien på Åland äger en lägenhet (Husö lägenhet i Finström) som har överlåtits av konstnärinnan fröken Sigrid Granfelt. Möjligheterna att utbygga denna lägenhet till en biologisk station har diskuterats, men också detta projekt har fått läggas på is under väntan på det ekonomiska underlag som behövs för dess förverkligande.

Bo.-J. Wikgren.